

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

**Збірник наукових праць
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

Серія «Філософія»

ВИПУСК ТРИДЦЯТЬ СЬОМИЙ

ДРОГОБИЧ
РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ
ДДПУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
2017

УДК 009+1+4+15+93

Д 75

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 6 від 21 березня 2017 р.)

«Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка». Серію «Філософія» перереєстровано і затверджено в Переліку наукових фахових видань рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України (наказ № 1222 від 07.10.2016 р.).

Від 2004 р. виходить за серійним принципом.
Для викладачів, науковців, студентів.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21251-11051Р від 27.02.2015 року Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.

Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія» / ред. кол. **Н. Скотна (шеф-редактор), О. Ткаченко (головний редактор)** та ін. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. – **Випуск тридцять сьомий**. – 167 с.

Відповідальність за достовірність наведених у публікаціях фактів, дат, найменувань, прізвищ, імен, цифрових даних несуть автори статей. Наукові статті друкуються за авторськими варіантами. Думка редакційної колегії може не збігатися з думкою авторів.

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2017
© Лімонченко В., Нікульчев М., Шепетяк О. та ін., 2017
© Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2017

УДК 168.51

Ш 41

Олег ШЕПЕТЯК

НОВИЙ ЗЛЕТ СВЯТОГО АВГУСТИНА В ЕПОХУ РЕНЕСАНСУ

Дослідження присвячене пошуку відповіді на питання: що саме і в яких формах відродилося в епоху Ренесансу? У філософії науки, завдяки роботам Олександра Коаре вкоренилося абсолютно правильне переконання, що в той час зароджувалася нова методологія науки, в основу якої була покладена філософія Платона. У статті проведена спроба звернути увагу на те, чи можливо застосувати принципи Коаре до сфери релігійної думки.

Ключові слова: Ренесанс, Августин, Лютер, Кальвін, протестантизм.

Епоха Ренесансу – це один із найдивовижніших періодів історії людства. Історія назвала цей період Відродженням. Це дослідження присвячене пошуку відповіді на питання: що саме і в яких формах відродилося у цей час? У філософії науки, завдяки роботам Олександра Коаре вкоренилося абсолютно правильне переконання, що в той час зароджувалася нова методологія науки, в основу якої була покладена філософія Платона. Ми спробуємо звернути увагу на те, чи можливо застосувати принципи Коаре до сфери релігійної думки. У процесі дослідження звертатимемося до творів фундаторів протестантизму Лютера і Кальвіна, а також низки аналітиків.

Реванш Платона, який став основною характерною ознакою Ренесансу, виразився не тільки в розвитку науки. Його найбільший вплив помітний у релігійних трансформаціях, наслідком яких стали кардинальні зміни історії людства. Коли Коаре та його однодумці проголошували реванш Платона ключовою ознакою

епохи Відродження, то чудово розуміли, що Платон Ренесансу не тотожний Платону Античності, як і Аристотель Середньовіччя не той самий, що Аристотель Античності. Як і в Середньовіччі можна виокремити «декілька Аристотелів», тобто декілька різноманітних інтерпретацій вчення Аристотеля, зокрема святого Томи Аквінського, Івана Дунса Скота, Авероїса та інших, так само можливо виокремити «різних Платонів»: святого Августина, Галілео Галілея та інших. Залежність святого Августина Гіпонійського від платонізму сьогодні сприймається як беззаперечний факт. У нас немає підстав піддавати це переконання сумніву. Святий Августин був передовсім християнином, як і святий Тома. Проте вони обидва застосували обрані ними філософські системи для інкультурації Євангелія. На переконання Августина, найкращим засобом для проповіді християнства є платонізм. Живучи на межі IV – V ст., Августин сформував теоретичні богословські вираження західного християнства. Його вплив на богослов'я та філософію раннього Середньовіччя був колосальним. Однак поступове поширення аристотелізму позбавило августиніанство домінантної позиції, хоч і не викоринило його повністю: святий Августин завжди залишався беззаперечним авторитетом для західного християнства. Новий злет августиніанства відбувся саме в час Реформації та Контрреформації. Зважаючи на частку платонівського вчення у роботах святого Августина, наважимося проінтерпретувати відродження августиніанства як один із аспектів реваншу Платона, однак постійно зважаючи на вагому ремарку: йдеться не про Платона Античності, а про нові тлумачення його філософії у світлі значно пізніших світоглядних метаморфоз.

Основна праця Ісаака Ньютона «*Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica*» побачила світ у 1687 р. У богословському дискурсі відродження августиніанства-платонізму відбулося значно раніше, а саме з початком Реформації. Ключовими датами формування протестантизму, по праву, вважаються 1517 р., коли Мартін Лютер у Віттенбергу оприлюднив свої «95 тез» [11], 1519 р., коли свою активну реформаторську діяльність у Цюріху розпочав Ульріх Цвінглі, 1521 р., коли з'явилася перша протестантська догматика «*Loci communes*» авторства Філіпа Меланхтона, 1532 р., коли король Генріх VIII відокремив Церкву Англії від Католицької Церкви, 1536 р., коли Жан Кальвін прибув до Женеви та очо-

лив швейцарську Реформацію, 1577 р., коли була прийнята Формула згоди – основний документ, який систематизував лютеранське віровчення, 1618 – 1619 рр., впродовж яких відбувся Синод у Дордрехті, який систематизував кальвіністське віровчення.

Усі ці події є не тільки релігійно-суспільними, вони ґрунтуються на глибоких богословських переосмисленнях і протиставленнях. Аналізуючи роль Платона у формуванні ренесансної та новочасної науки, ми ствердили, що Ренесанс був відродженням не античної філософії і культури назагал, а лише тих філософських концепцій, які вже в Античності перебували в опозиції до Аристотеля, тобто філософії Платона. Пізнє Середньовіччя сприймало Аристотеля за безсумнівний авторитет у філософії та основне джерело категоріально-термінологічної бази богослов'я. Як у філософії та природознавстві новий виток прогресу обумовлювався реваншем Платона, так і в богослов'ї Августин, а через його твори і Платон, став імпульсом для нових дискусій. У більшості досліджень, присвячених аналізу Реформації, головним її поштовхом вважається протест проти зловживання індульгенціями та іншими народними викривленнями справжнього християнства. Очевидно, що таке пояснення надто спрощене. Жодна серйозна світоглядна зміна не може обумовлюватися лише зовнішніми чинниками. Вони – це оболонка, за якою ховається справжня причина – ментальна зміна. Якщо далекі від богословських тонкощів маси, які пішли стопами провідників Реформації, й сприймали її як боротьбу проти індульгенцій, то Лютер, Цвінглі, Меланхтон, Кальвін та інші керувалися зовсім іншими міркуваннями. В основі богословських розмислів кожного з них стояли загострені ідеї святого Августина та прагнення вивільнитися від аристотелівсько-схоластичних спекуляцій.

Для доведення цієї тези необхідно дещо зануритися у богословську дискусію часу Реформації. Батьком протестантизму вважається Мартін Лютер, церковна діяльність якого розпочалася з августиніанського монастиря. Духовні поради святого Августина стали взірцевими для численних монахів, які після Ключійських реформ, що відбулися у Католицькій Церкві в XI ст., об'єдналися в аскетичні спільноти. 9 квітня 1256 р. Папа Олександр IV видав буллу «Licet ecclesiae catholicae», якою заснував Августиніанський монарший орден, котрий став одним із жебручих чи-

нів поряд із бенедиктинцями, францисканцями та кармелітами. Монахи-августиніанці намагалися ретельно вивчати спадок святого Августина та черпати з нього поживу для свого духовного життя. Лютер був одним із монахів цього ордену. Ще одним вагомим аспектом у науковій біографії Лютера було його навчання в Ерфуртському університеті, яке він розпочав 1501 року. Домінуючим віянням в Ерфурті був номіналізм Вільяма Оккама. Заручившись підтримкою імператора Людвіга IV, Оккам переселився до Німеччини, де його впливи на освітнє середовище невдовзі стали вагомими. Оккам традиційно використовував аристотелівську базу, однак тлумачив Аристотеля по-новому. В той час вкоренилися терміни «*via antiqua*», яким окреслювали традиційне схоластичне тлумачення Аристотеля, та «*via moderna*», який використовувався для означення Оккамового нового трактування Аристотеля. В Ерфурті Лютер засвоїв основне: схоластичне тлумачення Аристотеля можна піддавати критиці. Звідси виникло питання про можливість абсолютної відмови від натхненника святого Томи. Погляди Лютера презентували зіткнення Августина і Оккама, кожен з яких залишив на лідері Реформації помітний відбиток. Проте в богослов'ї Лютера переміг Августин. Саме його погляди вималювали для Лютера напрями реформаторської думки. Однак і Оккам із поглядів Лютера не був викресленим повністю. Від провідника номіналістів Лютер перейняв постановки проблем, які однак трактував у стилі Августина. Переїзд Лютера до Віттенбергу, де він почав свою діяльність як викладач Біблії, став для нього переломним. Саме тут виникла його духовна криза, на яку він намагався відповісти з тих позицій, які опанував під час навчання в Ерфурті. Однак це йому не вдалося. Відчуття власної гріховності не збігалося з ученням Оккама про благодать. Оккам стверджував, що Бог дарує людині свою благодать тоді, коли вона виконала все, що в її силах (*facere quod in se est*) для того, щоби стати кращою [12, с. 354]. Для Лютера поставало питання: у якому випадку людина може бути впевненою, що зробила все, що в її силах, для власного спасіння? Неможливість відповісти на це питання викликало в Лютера не тільки інтелектуальну трудність, а й духовну кризу. В Оккамовому вченні про благодать Лютер побачив пелагіанство – ересь, яка виникла у V ст. Засновник цього богословського напрямку Пелагій вважав, що гріх прародичів не

зашкодив людській природі. Адам став для всього людства лише злим прикладом. Отже, як Адам згрішив, користуючись свобідною волею, так і кожна людина може досягнути спасіння власними силами, дотримуючись Божого Закону та приймаючи Христа як взірець благочестивого життя. Ця позиція суперечила патристичній традиції, а тому й викликала спротив Церкви. В жорстку полеміку проти Пелагія вступив Августин. Будь-яка полеміка стимулює опонентів заходити в крайнощі. Опонуючи Пелагію, Августин наголошував на тому, що спасіння є даром Божим, а людська природа ушкоджена гріхом. Гріх Адама, тобто первородний гріх, присутній у кожній людині, оскільки вона, на переконання Августина, народжується грішною; вона втрачає первісну благодать. У Хрещенні первородний гріх змивається [2], однак гріховність людської природи залишається. Будучи грішною та втративши повноту свободи, людина стала неспроможною самостійно обирати добро та досягати власне спасіння. Вона потребує допомоги Бога, яка виражається в заново дарованій людині благодаті. Це дає Августині підстави вигукнути: «Уся надія моя хіба тільки на превелике милосердя Твоє!» [7, с. 225].

Кількома словами погляди святого Августина, сформовані в полеміці проти Пелагія, можна викласти так: первородний гріх, скоєний Адамом, вразив усю людську природу, зробив її грішною; тепер гріх передається кожній людині, обмежуючи її свободу та не даючи їй можливості від нього звільнитися; спасіння від гріха можливе лише завдяки втручання Бога. Оскільки Пелагій наголошував на тому, що людина спроможна власними зусиллями наблизитися до спасіння, то Августин, йому опонуючи, ставив особливий акцент на благодаті як необхідному чиннику для спасіння. Відповідно, благодать в Августина сприймалася як Божий дар, який відновлює первісну чистоту людської природи. Зауважмо, що зріла схоластика уявляла благодать по-іншому: благодать – це дар, який підносить людину понад її природу [8, с. 158]. Спробуймо провести паралелі з двома визначальними філософськими поглядами античної класики, водночас зазначаючи, що йдеться тільки про схожості, а не про пряму залежність. В ученні Платона людина первісно перебувала в стані споглядання вічних ідей. Відволікшись від споглядання чистих сутностей, душі впали в тіла, які стали для них в'язницями. При такому трак-

туванні людської долі найбільшим щастям і спасінням для людини було би повернення назад – до світу ідей, тобто відновлення того стану, який визначав буття людини до гріхопадіння та до потрапляння у тіло. Природним станом людини є той, який був їй притаманний до гріхопадіння. Він – найкращий для людини. Людина не може прагнути нічого кращого, аніж стан до гріхопадіння, оскільки кращого й бути не може. В Аристотеля людина осмислюється по-іншому. Стагірит уважав, що світ постійно тягнеться до Абсолюту як до своєї цілі. В процесі проходження цього вектора, світ удосконалюється, набираючи форми, які уподібнюють світ Абсолюту. Бог є ціллю становлення світу, а у світі закладена ентелехія, тобто доцільність, яка обумовлює цей рух. Відповідно, стан, який попереду, завжди досконаліший, аніж той, який позаду, позаяк попереду – Абсолют. Світ постійно виходить за природні межі, встановлені його актуальним станом, щоби наблизитися до Бога й уподібнитися Йому. Саме тому у світогляді Августина, сформованому на основі філософії Платона, щастям є повернення до попереднього та втраченого стану, а для Томи, світогляд якого формувався на основі філософії Аристотеля, благом видається те, що перевершує актуальний стан.

У богослов'ї провідників Реформації відроджуються ідеї Августина. Зокрема, Лютер загострює Августинове розуміння гріховності людини: «Первородний гріх, на думку Лютера, – це не тільки відсутність первісної богоподібності, а справжнє зіпсуття, яке накладає відпечаток на людину в цілому» [8, с. 191]. Для Лютера людина не може самостійно зробити нічого, щоби наблизитися до свого спасіння, оскільки, внаслідок первородного гріха, в ній не залишилося нічого, щоби стимулювало її шлях до Бога; людина сповнена тільки ворожістю до Бога, а тому без Його втручання її спасіння неможливе. Ці ідеї Лютера відшліфовувалися у дискусії проти номіналізму Вільяма Оккам. Як Оккам, так і Лютер вважали, що благодать є даром Божим, однак Оккам стверджував, що Бог дарує благодать тому, хто зробив усе, що в його силах, аби наблизитися до спасіння, а Лютер стверджував, що Бог дає людині благодать, не враховуючи її заслуг, оскільки грішник заслуг мати не може. Саме звідси впливає одна із ключових тез Лютера «*sola gratia*», якою реформатор виразив своє переконання, що спасіння може бути лишень дією благодаті. На цій ос-

нові лютеранське богослов'я заперечило значення добрих справ для спасіння. Навколо цього питання точилися дискусії й у самому лютеранстві, зокрема послідовник Лютера, який після його смерті очолив радикальну лютеранську партію, Ніколяус Амсдорф стверджував, що добрі справи можуть шкодити спасінню. Натомість його опонент Георг Майор був переконаний, що добрі справи необхідні для спасіння. Лютеранська ортодоксія не прийняла жодної з цих двох позицій, зупинившись на золотій середині між ними: добрі справи є наслідком спасіння, дарованого в благодаті. Схожим був спір між лютеранськими богословами Віктором Штрігелем, який вважав, що гріх після Адама є акциденцію людини, тобто зовнішньою рисою, та Матіасом Фляціусом, який стверджував, що гріх став сутністю людини. Лютеранська ортодоксія була ближчою до позиції Фляціуса. З учення про благодать визріває доктрина про предестинацію. Якщо спасіння повністю залежить від благодаті, і людина неспроможна нічого зробити для свого спасіння, та якщо все ж хтось отримує спасіння, то це означає, що сам Бог визначає людину до спасіння. Цей задум Божий випереджує свою реалізацію у людському житті, а тому і становить призначення Богом людини. Вчення про предестинацію стало однією з основних відмінностей лютеранства і католицизму.

Дещо інших поглядів дотримувався лідер Реформації в німецькомовній Швейцарії Ульріх Цвінглі. На його думку, людина успадковує первородний гріх, однак залишається невинною за нього. Людина відповідає лише за ті гріхи, які скоїла сама. Натомість, лідер Реформації у франкомовній Швейцарії Жан Кальвін дотримувався протилежної думки: він загострив вчення Лютера предестинацію і вважав, що Бог призначає одних людей для спасіння, а інших – до прокляття. Кальвін писав: «Предестинацією ми називаємо рішення Бога у вічності, відповідно до якого Він сам визначив, чого Він бажає для кожної людини. Не всі створені однаково: деякі призначені до вічного життя, а деякі до вічного осудження. Оскільки хтось визначений для однієї чи іншої долі, ми кажемо, що він призначений до життя або до смерті» [9, с. 337]. На основі цих тверджень Кальвін вважається засновником доктрини подвійного призначення. Якщо Лютер не згадував про призначення деяких людей до загибелі, а його соратник і продовжувач його справи Філіп Меланхтон стверджував, що підста-

вою призначення людини є її життя та вибір, то в Кальвіна Божий план повністю визначає долю людини у вічності. При цьому Кальвін вважав, що таке вчення корисне для духовного життя християнина, позаяк дає впевненість у спасінні. Кальвінове подвійне призначення у вічному Божому плані майже не залишає людині свободи. Свобідна воля людини втрачена внаслідок первородного гріха.

Як це не дивно, але дискусія про свободу волі, яка розгорілася в XVI ст. серед християнських богословів Західної Європи, дуже схожа до аналогічної дискусії між Платоном та Аристотелем. Їхнє розуміння свободи волі було відмінним. Платон – громадянин полісу, для якого життя в суспільстві було найбільшою цінністю. Для афінянина доолександрової доби прагнути чогось, що не придатне для спільного блага усього полісу, означало віддалитися від правильного життєвого шляху. Сократ погодився випити присуджену йому афінянами отруту, аби тільки не бути вимушеним покидати поліс. У полісі людина покликана виконувати покладений на неї суспільством обов'язок, і в цьому її щастя. Допоки не зник поліс, свобода сприймалася не як засада індивідуального самовираження, а як можливість служити громаді, розчинитися у полісі. Греки зневажливо ставилися до тих людей, які занедбують свої громадянські обов'язки, або ставлять власні інтереси вище колективних. Ідіот – у первісному значенні слова – це людина, яка не виявляє зацікавлення полісом. Платон водночас автор однієї з політично-соціальних систем, про яку Карл Поппер писав: «Гадаю, що цю програму можна з повним правом охарактеризувати як тоталітарну» [5, с. 104]. Поппер не помилився: теорія ідеальної держави й справді тоталітарна; вона не допускала жодних виявів індивідуальності, які б не сприяли державним цілям. На щастя, Платону не вдалося реалізувати свою утопію. Однак сформована ним концепція свободи неодноразово відроджувалася в історії людства. Для Платона істинна свобода можлива лише до гріхопадіння. Душі, перебуваючи у світі ідей, мали свободу споглядати чисті сутності. Потрапивши в тіла, вони опинилися в обмеженнях матерії. Платон закликав до душевної чистоти, про яку Бертран Рассел писав: «Чистота – це орфічна концепція, що первісно мала ритуальне значення, але для Платона вона означає свободу від рабства тіла та його потреб» [6, с. 128]. Людина

була вільною, проте одного разу зробивши свій вибір, вона стала його невільницею. Опісля свобода вибору їй більше не притама-нна. Платон це виразно висловив словами: «Не вас отримає відповідно до жереба геній, а ви його собі виберете самі. Чий жереб буде першим, той першим нехай вибирає собі життя, яка належатиме йому неунікнено» [4, с. 617d]. Філософ використовував міфічний образ генія (демона), який визначав характер і долю людини. Лосєв наголошував, що, на переконання стародавніх греків і римлян, «під дією демона перебувають абсолютно всі події людського життя – і великі, і малі» [3, с. 58]. Особливістю Платона, який в розумінні атрибутів генія дещо виділяється із загального числа його сучасників, є те, що людина у преекзистенції спроможна самостійно обирати свого генія, користуючись свободою вибору, однак, обравши, втрачає цю можливість. Паралелі між Платоновим ученням про свободу і гріх та роздумами християнських мислителів на цю тему очевидні. Саме у Платона було чітко сформульовано вчення про первородний гріх, про успадкування гріха всіма поколіннями людей, про втрату свобідної волі тощо. Християнську інтерпретацію це вчення отримало в Августина. Гіппонійський єпископ використав здобутки Платона для проповіді Євангелія. Однак такого загострення, як у Реформації, його вчення до цього не отримувало ніколи.

Євангельські та реформаторські протестанти перебували в опозиції до середньовічної схоластики, яка базувалася на філософському доробку Аристотеля. Стагірит розвинув зовсім інше розуміння свободи волі, аніж його вчитель. Аристотель не приймав Платонове вчення про преекзистенцію. На його думку, людина від початку свого існування є душевно-тілесною істотою, а її душа не перебувала поза тілом до початку земного життя. Оскільки душі не було до її народження в тілі, то й первородний (той, що перед народженням) гріх не міг з'явитися. Отже, людина залишається вільною у своєму виборі; вона здатна обирати між добром і злом. Аристотель наголошує, що людина неспроможна приймати рішення про феномени і процеси природи, оскільки вони від неї не залежать, а «приймаємо ми рішення про те, що залежить від нас (περί των εφ' ημῶν) і здійснюється у вчинках (περί των πρακτών)» [1, с. 31]. Цими словами філософ стверджував можливість людини приймати рішення у моральній сфері життя.

Оскільки Аристотель викладав свої роздуми про свобідну волю в контексті свободи вибору (*liberum arbitrium*), то й основним ракурсом аналізу цієї проблеми стала саме свобода вибору. Погляди схоластів на цю проблему розділилися на інтелектуалістичні та волюнтаристичні. Ці дві позиції розходилися в розумінні пріоритетності визначального чинника для рішення: інтелектуалісти стверджували про першість розуму щодо волі, а волюнтаристи – навпаки. Інтелектуалістську позицію сформулював П'єр Абеляр, для якого *liberum arbitrium* є здатністю чинити те, що пізнане розумом. У цьому ж напрямі осмислює проблему свободи й святий Тома. Для Аквіната в людині закладена ціль, до якої вона прагне за своєю природою. Вона не може обирати ціль свого життя, оскільки аспекти природи, як ствердив Аристотель, не підлягають свободі рішення людини. Однак шляхи, якими людина рухається до своєї природної цілі, належать, на думку святого Томи, до сфери *liberum arbitrium*. Шляхи до цілі осмислюються раціонально. Саме звідси випливає необхідність тренування інтелекту, щоби уможливити віднаходження добрих і правильних засобів. Відповідно, кінцева ціль є для Томи не об'єктом вільного вибору, позаяк її людина не обирає, а отримує як даність, а передумовою для свободи. Позицію волюнтаристів виразив Дунс Скотт, який вважав, що вирішальним для вибору є воля, а не розум. Він переконаний, що воля – абсолютно вільна і здатна робити будь-який вибір.

У проведених аналогіях унаочнюється певний зв'язок між філософськими позиціями Античності та богословськими поглядами Середньовіччя і Нового часу. Допоки в умах європейських мислителів домінувала філософія Аристотеля, наявність свобідної волі не заперечувалась. Як тільки у європейській культурі відбувся реванш Платона, відразу ж проблема свободи стала ключовою темою богословських диспутів, а її розв'язання вбачалося в детерміністичному ключі.

Необхідно відзначити, що відображення двох розумінь свободи не можна ототожнювати з конфесійним характером богослов'я. Серед протестантів після Лютера і Кальвіна з'являлися чимало таких, які відходили від детермінізму і предистенації. Також і серед католиків Ренесансу і початку Нового часу були мислителі, які стояли на доведених до краю позиціях августиніан-

ства. Серед них передовсім відзначаються янсеністи. Цей напрям богословської думки поширився в Нідерландах і Франції у VII – VIII ст. Засновник цього напрямку Корнелій Янсен був католицьким єпископом у Нідерландах, навчався в університетах Лювена та Парижа. Вчення Янсена ґрунтувалося на тезах про те, що первородний гріх звівечив людську природу. Після гріха Адама людська природа грішна і нездатна чинити добро. Людина більше не має свободної волі і здатності приймати якесь рішення. Спасіння є лише Божою дією, оскільки людська участь у спасінні неможлива. Ці погляди були осуджені Папою Урбаном VIII в документі «*In eminenti*» 1643 року та Папою Інокентієм X в документі «*Cum occasione*» 1653 року, оскільки вони суперечили католицькому віровченню та неправомірно занижували людську гідність. Потрібно зауважити, що основна праця Янсена, в якій він виклав свої погляди, отримала назву «Августин» [10], чим автор підкреслював свій ідейний зв'язок з цим богословом.

Література

1. Аристотель. Нікомахова етика / Аристотель ; пер. з давньогрецької В. Ставнюк. – К. : Аквілон-Плюс, 2002.
2. Гусев Д. Антропологические воззрения Блаженного Августина в связи с учением пелагианства / Дмитрий Гусев // Православный Собеседник. – 1874 – № 7.
3. Лосев А. Античная мифология в ее историческом развитии / А. Лосев. – М. : Учпедгиз, 1957.
4. Платон. Держава / Платон [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/plato/plat01.htm>.
5. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. – Т. 1 : У полоні Платонових чарів / К. Поппер ; пер. з англ. О. Коваленко. – К. : Основи, 1994.
6. Рассел Б. Історія західної філософії / Б. Рассел ; пер. з англ. Ю. Лісняк і П. Тарашук. – К. : Основи, 1995.
7. Святий Августин. Сповідь / Святий Августин ; пер. з лат. Ю. Мушак. – Львів : Свічадо, 2008.
8. Хегглунд Б. История теологии / Б. Хегглунд ; пер. с швед. В. Володин. – СПб. : Светоч, 2001.
9. Calvino J. *Institutio christianae religionis, in libros quatuor nunc primum digesta, certisque distincta capitibus, ad aptissimam methodum : aucta etiam tam magna accessione ut propemodum opus novum haberi possit* / Joanne Calvino. – Genève : Robert I Estienne, 1559.

10. Jansen C. *Augustinus, sive doctrina Sti. Augustini de humanae naturae sanitate, aegritudine, medicina adversus pelagianos et massilienses / Cornelius Jansen.* – Löwen, 1640.

11. Luther M. *Disputatio pro Declaratione Virtutis Indulgentiarum. (95 Theses) / Martin Luther // Martin Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe. 1. Band.* – Weimar : Hermann Boehlau, 1883.

12. Walker W., Norris R.A., Lotz D.W., Handy R.T. *A History of the Christian Church. Fourth Edition / Williston Walker, Richard A. Norris, David W. Lotz, Robert T. Handy.* – New York : Scribner, 1985.

References

1. Arystotel. *Nikomakhova etyka / Arystotel ; per. z davnohretskoi V. Stavniuk.* – K. : Akvilon-Plus, 2002.

2. Gusev D. *Antropologicheskie vozzreniya Blazhennogo Avgustina v svyazi s ucheniem pelagianstva / Dmitriy Gusev // Pravoslavnyy Sobesednik.* – 1874 – № 7.

3. Losev A. *Antichnaya mifologiya v ee istoricheskom razvitii / A. Losev.* – M. : Uchpedgiz, 1957.

4. Platon. *Derzhava / Platon [Elektronnyi resurs].* – Rezhym dostupu : <http://litopys.org.ua/plato/plat01.htm>.

5. Popper K. *Vidkryte suspilstvo ta yoho vorohy.* – T. 1 : U poloni Platonovykh chariv / K. Popper ; per. z anh. O. Kovalenko. – K. : Osnovy, 1994.

6. Rassel B. *Istoriia zakhidnoi filosofii / B. Rassel ; per. z anh. Iu. Lisniak i P. Tarashchuk.* – K. : Osnovy, 1995.

7. *Sviaty Avhustyn. Spovid / Sviaty Avhustyn ; per. z lat. Iu. Mushak.* – Lviv : Svichado, 2008.

8. Khegglund B. *Istoriya teologii / B. Khegglund ; per. s shved. V. Volodin.* – SPb. : Svetoch, 2001.

9. *Calvino J. Institutio christianae religionis, in libros quatuor nunc primum digesta, certisque distincta capitibus, ad aptissimam methodum : aucta etiam tam magna accessione ut propemodum opus novum haberi possit / Joanne Calvino.* – Genève : Robert I Estienne, 1559.

10. Jansen C. *Augustinus, sive doctrina Sti. Augustini de humanae naturae sanitate, aegritudine, medicina adversus pelagianos et massilienses / Cornelius Jansen.* – Löwen, 1640.

11. Luther M. *Disputatio pro Declaratione Virtutis Indulgentiarum. (95 Theses) / Martin Luther // Martin Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe. 1. Band.* – Weimar : Hermann Boehlau, 1883.

12. Walker W., Norris R.A., Lotz D.W., Handy R.T. A History of the Christian Church. Fourth Edition / Williston Walker, Richard A. Norris, David W. Lotz, Robert T. Handy. – New York : Scribner, 1985.

Шепетьяк Олег. Новый взлет святого Августина в эпоху Ренессанса. Исследование содержит поиск ответа на вопрос: что именно и в каких формах возрождалось в эпоху Ренессанса? В философии науки, благодаря работам Александра Коаре утвердилось абсолютно правильное мнение, что в то время рождалась новая методология науки, в основание которой была положена философия Платона. В статье обращается внимание на то, можно ли использовать принципы Коаре к сфере религиозной мысли.

Ключевые слова: Ренессанс, Августин, Лютер, Кальвин, протестантизм.

Shepetyak Oleh. New rise of St. Augustine during the Renaissance. The study includes a search for an answer to the question: what exactly and in what forms was revived in the Renaissance? In the philosophy of science, thanks to robots Alexander Coari confirmed absolutely correct opinion that while being born a new methodology of science, the foundation of which was laid the philosophy of Plato. The article draws attention to the fact whether you can use the principles of Coari by religious thought.

Key words: Renaissance, Augustine, Luther, Calvin, Protestantism.

functional and serve to external expediency, the essential involvement of one another and the human race is absent. This sovereignty of personal life can only provide new pedagogical thinking.

Key words: law, legal awareness, education, new pedagogical thinking, freedom.

Oleh SHEPETYAK

NEW RISE OF ST. AUGUSTINE DURING THE RENAISSANCE

The research is devoted to finding the answer to the question: what exactly and in what forms was revived at this time? Thanks to the research of Alexander Coare in the philosophy of science rooted quite correct belief that at that time was born a new methodology of science, which was based on the philosophy of Plato. We will try to pay attention to whether it is possible to apply the principles of Coare to the sphere of religious thought. During this research we will refer to the works of the founders of Protestantism, Luther and Calvin and some analysts. Revival of Plato, which became the main characteristic feature of the Renaissance was expressed not only in the development of science. His greatest influence is noticeable in the religious transformation which had led to a fundamental change in the history of mankind. When Coare and his associates proclaimed the revival of Plato like the key feature of the Renaissance, were well aware that the Plato of the Renaissance is not identical to Plato of Antiquity, like Aristotle of the Middle Ages is not the same as the Aristotle of Antiquity. As in the Middle Ages we can distinguish the «few Aristotle», it is also possible to allocate «few Plato»: St. Augustine, Galileo and others. The dependence of St. Augustine of Hippo from Platonism today is perceived as an indisputable fact. We have no reason to doubt this belief. St. Augustine was a Christian, as St. Thomas. However, they both used their elected philosophical systems for the inculturation of the Gospel. According to Augustine, the best way to preach about Christianity is Platonism. St. Augustine lived at the turn of IV – V centuries, and formed a theoretical theological expression of Western Christianity. His influence was enormous on theology and philosophy of the early Middle Ages. However, the gradual spread of Aristotelian

deprived Augustinianism dominant position, though not eradicated it completely: St. Augustine always remained the undisputed authority in Western Christianity. The new upsurge of Augustinianism took place during the reformation and Counter-reformation.

Key words: Renaissance, Augustine, Luther, Calvin, Protestantism.

*Oleksandr TKACHENKO,
Oleksandr GOLUBEV*

THE ESSENCE OF HUMAN LIFE IN THE CONTEXT OF THE PROBLEM OF THE IDEAL

The problem of the ideal occupies a special place in the socio-humanitarian knowledge and philosophy in particular. This, according to E. Ilyenkov, was conditioned by the need to understand the dialectical relationship between the individual knowledge and universal, essential and because of this – objective forms of knowledge and cognition by a man of the existing reality independently (no matter in what way the latter were interpreted later – either like nature or the Absolute Idea, as the matter, or as the Divine thinking).

Following the teachings of Plato and avoiding dualism, which was critically evaluated not only by his student – Aristotle, but some Christians thinkers as well, we tend to name this particular reality the ideal being and, remaining within the religious and philosophical traditions, the divine. In our view, this allows to get closer to understanding of the category of «ideal» in its universal essence, but not through the actualization of its particular varieties.

This refers to ideal forms as eternal and necessary foundations of being, because here the significant moments of the activity itself find expression through the subject and the conditions of this activity. By mastering these conditions a man nears the ideal. But nears only because in his essence he is ideal commensurate with the ideal. Therefore, the problem of the ideal is inseparably linked with the problem of human individuality, the problem of the individual, the uniqueness of which lies in the fact that it acts as the individually-expressed universal.

НАШІ АВТОРИ

Альмес Михайло, аспірант Київської православної богословської академії.

Бодак Валентина, професор, завідувач кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, доктор філософських наук, професор.

Голубєв Олександр, старший викладач кафедри економічної кібернетики та інноватики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Дудурич Віталій, аспірант кафедри філософії імені Валерія Григоровича Скотного Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Качмар Олександра, доцент кафедри фахових методик і технологій початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат педагогічних наук.

Ковач-Петрушенко Анастасія, аспірантка філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Кришталь Андрій, аспірант кафедри філософії імені Валерія Григоровича Скотного Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Лімонченко Віра, професор кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, доктор філософських наук.

Макаров Леонід, бакалавр з філософії, магістрант ДВНЗ «Донецький національний технічний університет».

Нікульчев Микола, доктор богослов'я, кандидат філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії ДВНЗ «Донецький національний технічний університет».

Ружи́ло Андрій, аспірант кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного ДДПУ імені Івана Франка.

Ткаченко Олександр, доцент кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, кандидат філософських наук.

Шепетяк Олег, доктор філософських наук, доцент кафедри філософії Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка.

Ярко Марія, доцент кафедри музикознавства та фортепіано Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка кандидат мистецтвознавства.

ЗМІСТ

Качмар Олександра. Філософські витоки концепції ненасильницького спілкування.....	4
Лімонченко Віра. Фільм «Бал» як альтернативний підручник історії XX століття.....	15
Ткаченко Олександр, Голубєв Олександр. Сенс людського життя в контексті проблеми ідеального.....	25
Бодак Валентина. Сакралізація в часі і просторі особистісного та суспільного буття: причини, наслідки, перспективи.....	34
Шепетяк Олег. Новий злет святого Августина в епоху Ренесансу.....	47
Нікульчев Микола, Макаров Леонід. Ідеологічні витоки Візантійського іконоборства.....	60
Альмес Михайло. Духовний аспект Священного Писання в тлумаченнях блаженного Ієроніма Стридонського.....	71
Дудурич Віталій. Проблемні моменти вчення про продуктивну здатність уяви у філософії І. Канта.....	83
Ковач-Петрушенко Анастасія. Американський та європейський постмодернізм: своєрідність та характерні риси.....	94

Ярко Марія. Алгоритми аналізу етнонаціональної ідентичності української музичної творчості як філософсько-методологічна проблема.....	105
Кришталь Андрій. Між соціологією та соціальною філософією.....	121
Ружи́ло Андрій. Проблеми формування правової свідомості у контексті нового педагогічного мислення.....	133
Реферати	142
Наші автори	157